

Национална конференција “Послом до равноправности”

Национална конференција “Послом до равноправности” одржана је 21. јуна 2011. године у Палати Србија у Београду у организацији Управе за родну равноправност Министарства рада и социјалне политике РС. Учесће у раду конференције је узело преко стотину стручњакиња и стручњака из области родне равноправности, представнице/ци релевантних министарстава, координаторке радних група, представнице/ци локалних самоуправа, представнице/ци организација цивилног друштва, међународних организација, као и гости из региона.

Конференција је имала за циљ да допринесе унапређивању економског положаја жена и остваривању стварне равноправности жена и мушкараца и реализовања политике једнаких могућности на свим нивоима у Републици Србији.

Рад конференције се одвијао делом у пленуму а делом у радним групама са циљем доношења што конкретнијих препорука за даље деловање релевантних институција на унапређењу економског положаја жена у нашем друштву. Радне групе су се окупиле око следећих тема:

1. Жене предузетнице
2. Жене на селу
3. Запошљавање жена из вишеструко дискриминисаних група
4. Жене у информационо – комуникационим технологијама.

У наставку следе закључци и препоруке донети на Радним групама

I

ЗАКЉУЧЦИ - СЕСИЈА ПРЕДУЗЕТНИЦЕ

Координаторка Сања Поповић Пантић, председница Удружења Пословних жена Србије.

На сесији “Предузетнице” дискутовало се о мерама подршке развоју женског предузетништва у Србији. Том приликом идентификоване су три основне групе мера подршке као и комплементарне мере. Предлог ових мера подршке се упућује институцијама надлежним за развој малих и средњих предузећа а то су: Министарство економије и регионалног развоја, Национална агенција за регионални развој, Министарство финансија, Министарство рада и социјалне политике, Министарство образовања и науке. Констатовано је да је најмање учињено у области пореске политике, стога је препоручено да се посебно обрати пажња на мере подстицаја из овог домена које је у надлежности Министарства финансија.

Основне групе мера подршке су усмерене ка:

- подстицању оснивања женских фирми као вида samozapošљавања жена,
- подстицању развоја већ успостављених фирми са циљем обезбеђења њихове одрживости и раста,
- подстицању развоја организација (удружења) за развој женског предузетништва на локалном нивоу,
- комплементарне мере подршке.

I. Институционалне мере подршке за оснивање женских фирми:

- Увођење пореских олакшица у склопу свеопште пореске реформе за start up фирме до 3 године пословања;
- Лакше обезбеђивање почетног капитала кроз финансијску подршку женским start up предузећима, која би се спроводила било као грант шема или кредит са ниском каматном стопом (1-2%) као део портфолија будуће Развојне банке, као државне финансијске институције;
- Омогућити издавање гаранције женама без почетног капитала и некретнина као колетерале, чиме би се премостила препрека која се поставља пред жене као кориснике кредита код комерцијалних банака;
- Већа видљивост и доступност пунктова –сервиса за пружање информација женама које желе да оснују фирме и тако се samozапосле али и отвореност ових програма за запослене жене које желе да оснују своје фирме;
- Укључивање локалне самоуправе у финансијску и нефинансијску подршку при оснивању предузећа: грант шеме, обука и пружање информација.

II. Институционалне мере подршке развијеним женским бизнисима:

- Увођење пореских олакшица у склопу пореске реформе за оне фирме које имају разрађену стратегију унапређења положаја жена било у својој компанији или локалној заједници у којој послују. Пореска реформа у овом смислу подразумева могућност плаћања мањег пореза на добит, по угледу на Немачку или Турску;
- Транспарентност јавних набавки мале вредности, јер су то послови у којима махом учествују мање фирме где женска предузећа преовлађују. С обзиром да законом о јавним набавкама није обавезујећа јавност ових позива, поменута предузећа остају ускраћена за шансу да се под равноправним условима такмиче за добијање послова који им омогућавају одрживост;
- Укључивање локалне самоуправе у подршку одрживости женских предузећа кроз побољшање информисаности о пословним приликама, инвестицијама и могућностима укључивања у планове економског развоја локалних заједница;
- Формирање инфо-пулта (или увођење дана “отворених врата”) при Управи за родну равноправност, који би прикупљао информације о случајевима угрожености опстанка женских предузећа услед кршења правила легалности пословања било у области лојалне конкуренције, наплате и помоћи предузетницама да правним средствима дођу до решења;
- Увођење родне статистике у праћењу развоја женског предузетништва пре свега пословне демографије (стопа рађања и стопа гашења женских предузећа) као дела обавезног годишњег извештавања о развоју сектора малих и средњих предузећа, што је надлежност Агенције за привредне регистре;
- Брига о предузетницама на трудничком и породилском одсуству кроз укидање обавезе да плаћају порезе и доприносе из радног односа током коришћења овог одсуства;
- Подстицање укључивања женских предузећа у ланце добављача кроз посебне олакшице за мултинационалне компаније које спроводе овај вид афирмације женских фирми што спада превасходно у домен пореске реформе.

III. Институционалне мере подршке организацијама за подршку женским бизнисима:

- Подстицање оснивања локалних удружења предузетница са циљем промовисања предузетништва као вида samozapoшљавања међу младим женама и женама које треба да добију “другу шансу” (старости 45+);
- подстицај удружењима предузетница да раде на:
 - едукацији жена заинтересованих за samozapoшљавање и њиховом умрежавању,
 - развијање менторства: стварање менторских парова између искусних предузетница и почетница, као најбољи вид мотивације за samozapoшљавање,
 - подстицање заједничког рада удружења предузетница на едукацији за старт уп и умрежавању и институција које пружају или ће пружати финансијску подршку за старт уп и развој женских бизниса;
- Подстицање жена у предузетништву да користе ИКТ, посебно укључивање у специјализоване пословне портале и друштвене мреже како би имале бољи приступ информацијама у циљу јачања свог пословања али и јачање мреже пословних контаката са оба пола.

IV. Комплементарне мере подршке:

- увођење предузетничког образовања деце у оквиру формалног система образовања као и подстицање девојчица за веће учешће у доминантно мушким делатностима (ИКТ)

II

ЗАКЉУЧЦИ - СЕСИЈА ЖЕНЕ СА СЕЛА

Координаторка др. Марија Бабовић, доценткиња Филозофског факултета

Радна група која је расправљала о положају жена са села донела је следеће најважније закључке о економском положају и партиципацији жена у руралним областима:

ПРЕДУСЛОВИ ЗА ЕКОНОМСКО АНГАЖОВАЊЕ ЖЕНА НА СЕЛУ:

Кључни социо-економски предуслови активног и квалитетног укључивања жена у економске активности и остваривања задовољавајућег економског положаја изразито су неповољни:

шансе за запошљавање жена генерално у Србији су ниске и након економске кризе дошло је до погоршања положаја жена на тржишту рада – стопа запослености пала је на 40% према подацима Анкете о радној снази. Стање у руралном и посебно аграрном сектору је неповољно – сеоска економија је и даље доминантно усмерена на ниско продуктивну пољопривредну производњу претежно нетржишну (тек 40% газдинстава износи бар нешто својих производа на тржиште), трендови диверсификације сеоске економије слаби и недовољни да покрену рурални развој. Физичка и социјална инфраструктурна опремљеност сеоских заједница је незадовољавајућа, поготово у мање развијеним планинским подручјима у којима су села одсечена од шире заједнице због недостатка пристојних путева. Понуда социјалних услуга је оскудна - 61% села нема вртић, 73% нема активан дом културе или библиотеку, 16% није повезано јавним саобраћајем а 9% нема чак ни продавницу са основним прехранбеним намирницама. Када су доступне установе предшколске бриге о деци,

оне нису довољно искоришћене - 64% домаћинстава уопште не даје децу у обданиште иако у селу постоји обданиште. Разлог је углавном то што ова домаћинства располажу (јефтиним) унутрашњим људским ресурсима који се брину о деци. Образовни програми за стицање нових знања и вештина, посебно таквих који би били прилагођени локалним економским условима, углавном нису доступни. Само 2.8% незапослених жена похађало је неки додатни облик образовања. Доступност здравствених услуга је оскудна, сведена на елементарну санацију здравствених проблема, а покривеност жена здравственим осигурањем није задовољавајућа. Међу сеоским женама је 9% оних које немају здравствено осигурање, али је у групи маргинализованих жена које се налазе у статусу помажућих чланова домаћинства ангажованих искључиво у пољопривреди, учешће особа без здравственог осигурања 14%.

Комбинација недостатка образовања, вештина и заинтересованости да се оне унапреде производи слабост „унутрашњих“ људских ресурса који би требало да генеришу значајан део раста и развоја у руралним областима.

Социо-културни капитал жена је неповољан за њихово квалитетније укључивање у економске активности – образовна структура је неповољна, додатна знања и вештине претежно неадекватне за потребе савремених тржишта рада, културни обрасци који дефинишу родне улоге још увек изразито патријархални, а социјални капитал, пре свега у Централној Србији, неразвијен. Разлике између Војводине и Централне Србије су изражене у погледу социјалног капитала јер се у покрајини бележи далеко већа заступљеност удруживања жена.

Имовинска основа је код жена крајње оскудна - оне ретко поседују ресурсе од значаја за економско ангажовање (земљиште, стамбени и пословни простор, средства за производњу). Изражене имовинске неједнакости великим делом су последица традиционалистичких, патријархалних образаца наслеђивања имовине у сеоским областима, где се имовина оставља најчешће мушким наследницима. Непоседовање имовине спречава жене да директно ангажују капитал у процесу производње или да на основу њега остваре приступ финансијском сектору и позајмицама. У Србији 2009. године, 44,5% сеоских жена је поседовало рачун у банци наспрам 53% сеоских мушкараца, 57% градских жена и 65% градских мушкараца (УНДП, истраживање о социјалној искључености¹).

КАРАКТЕРИСТИКЕ РАДНОГ АНГАЖМАНА ЖЕНА НА СЕЛУ

Запошљавање жена из руралних средина није повољно:

Велики број жена радног узраста није активан (око 46%) што може бити делом и последица неповољне старосне структуре женске популације условљене процесима старења сеоске популације и демографског пражњења села (одлазак младих жена).

Међу запосленим женама већина је запослена у пољопривреди, док су шансе за запошљавање у неаграрном сектору и изван породичног газдинства мале.

Жене које су запослене у неаграрном сектору најчешће раде као квалификоване раднице у сектору индустрије а затим трговине.

Жене које су ангажоване у пољопривредној производњи на газдинству често се налазе на положају помажућег члана домаћинства. Тек у 19% регистрованих газдинстава носиоци газдинства су жене.

Међу незапосленим је више жена него мушкараца.

У групама у којима се концентришу карактеристике које повећавају ризике од искључености са тржишта рада, запажају се веома неповољне структуре према активности. Тако су, рецимо,

¹ За потребе ове студије анализе су спроведене директно на бази података из истраживања о социјалној искључености у Србији које је УНДП организовао у оквиру великог регионалног пројекта израде Извештаја о хуманом развоју а регион Централне и Источне Европе и Заједнице независних држава, на тему социјалне искључености.

шансе за запосленост младих жена (старости 20-24 године), без квалификација, изразито ниске. Оне углавном ни не излазе на тржиште рада о чему сведочи податак да у овој категорији учешће неактивних лица износи чак 74%.

Жене у статусу помажућих чланова домаћинства представљају једну од најмаргинализованијих категорија јер обављају интензиван а неплаћен рад. Како показују истраживања, оне често раде дуже од пуног радног времена дефинисаног Законом о раду, више од половине ради чак свих седам дана у недељи у сезони пољопривредних радова. То их пре чини пуноправним носиоцима рада на газдинству него помажућим члановима у суштинском смислу.

Жене најчешће не одлучују о пољопривредној производњи. Упркос интензивној укључености у пољопривредну производњу на газдинству, која их пре сврстава у пуноправног него помажућег члана домаћинства, ове жене су у већини случајева искључене из одлучивања о производњи. Не само да у већини случајева не утичу на одлуке о томе шта и колико ће се производити, већ су и њихови распореди радних активности у оквирима успостављене поделе рада прописани од стране других, најчешће мушких чланова домаћинства. Њихов рад се у већини случајева одвија у условима малих и средњих газдинстава са мешовитом, неспецијализованом производњом и уз оскудна производна средства. Овакви услови рада чине њихов положај још неповољнијим. Важно је истаћи да ипак жене имају могућност да планирају производњу и доносе неке одлуке у оним случајевима када је реч о пољопривредној производњи као допунској економској активности, односно кад су други чланови домаћинства запослени изван газдинства.

Програми подршке у запошљавању, снажењу економских потенцијала жена и њихових домаћинстава изузетно су слабо доступне у руралним областима.

Како је показало истраживање о социјалној искључености на селу, **чак 76% незапослених жена није чуло ни за једну активну меру тржишта рада, а тек 13% је учествовало у неком од програма НСЗ и оценило да ови програми нису допринели да се запосле.**

Програми подршке пољопривредној производњи намењени су газдинствима, а жене се ретко налазе у улози носиоца пољопривредног газдинства, због чега не могу аутономно ни да конкуришу за ове програме.

Жене показују и ниске склоности за предузетништво и samozапосленост, и бар када је реч о онима које раде као помажући чланови на породичном газдинству, спремније су да се укључују у форме задружног типа.

Радни ангажман жена обележен је и интензивним обављањем неплаћеног кућног рада.

Жене у селима обављају готово сав кућни рад и одговорне су за бригу о породици. Ове активности и одговорности оне не деле са партнерима. Услед неподељених одговорности, њихови ресурси су ангажовани у мери у којој не остаје довољно простора да се лако ангажују у иновативнијим и квалитетнијим економским подухватима.

СОЦИЈАЛНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ЕКОНОМСКЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ И ПОЛОЖАЈА ЖЕНА НА СЕЛУ

Социјалне последице оваквог стања у погледу економске партиципације и остваривања економског положаја жена су бројне и претежно негативне. Овде су издвојене само неке најнепосредније попут неостварених права на пензијско-инвалидско осигурање, ограничен приступ новцу у домаћинству, присуство породичног насиља над женама у различитим облицима (економско, физичко, психичко и сексуално злостављање), сиромаштво и социјална изолација посебно старијих жена.

ПРЕПОРУКЕ:

- **Унапређење физичке и социјалне инфраструктуре у селима.** Оцењено је да је положај и економско укључивање жена на селу немогуће адекватно унапредити уколико се не унапреде неки релевантни општи услови. Пре свега је потребно унапредити физичку инфраструктуру у селима, поговато оним која су лоцирана у

мање развијеним планинским подручјима. Потребно је унапредити комуникације, увести интернет у села, како би информације од значаја за укупну укљученост, а посебно економску биле доступније. Потребно је повећати понуду одговарајућих социјалних услуга које олакшавају женама бригу о породици и унапређују њихове људске ресурсе – обданишта, образовни програми, здравствена заштита, културни садржаји.

- **Код креирања државних политика и мера на централном нивоу потребно је водити рачуна о регионалним разликама** које су веома изражене. Примена јединствених критеријума, услова за остваривање подршке повећава неједнакости и доводи мање развијене руралне заједнице у неповољан положај.
- **Развој понуде социјалних услуга** нема само функцију оснаживања жена у смислу услуга подршке, већ и отвара могућности њиховог запошљавања. Истовремено, запошљавање жена у овим секторима подстакло би диверсификацију руралне економије, а тиме и рурални развој и унело нови живот у сеоске заједнице понудом разноврснијих садржаја у области бриге, културе, спорта и сл.
- **Потребно је посебну пажњу посветити потенцијалу за задругарство** због тога што слаби економски потенцијали жена не представљају добру полазну основу за предузетништво па ни за samozapošljavanje. Удруживањем, жене би могле лакше да се упусте у нове економске подухвате. Задруге су значајне јер омогућавају женама приступ тржишту, стварају бољу економску основу удруживањем ресурса и смањују ризике. Задружне форме нипошто не треба да буду ограничене на пољопривредне активности, већ треба да омогуће организациони оквир за различите активности које би биле у складу са диверсификацијом руралне економије, попут непосредних услуга сеоског туризма, понуде производа и услуга које су релевантне за развој сеоског туризма, различитих социјалних услуга и сл. Активности усмерене на подршку задругарству треба да буду усмерене у неколико праваца:
 - потребно је усвојити нови закон о задругама што пре. Оцењено је да је повољна околност то што нови закон препознаје женске задруге.
 - потребно испитати локалне потребе и могућности за оснивање социјалних кооператива које би у руралним срединама требало да понуде иначе оскудне или недостајуће социјалне услуге попут бриге о старима, инвалидима, деци. Уз већ препознате могућности оснивања ових задруга у области руралног развоја и пољопривреде, ово би могла бити значајна тржишна ниша.
 - потребно је информисати жене о предностима задругарства, процедури оснивања задруга, пореским обавезама.
 - потребно је оснивати фондове за женско задругарство, као и обезбедити пореске олакшице за женске задруге, посебно оне из руралних средина.
- **Локална самоуправа и посебно локални механизми за родну равноправност** треба да имају већу улогу у оснаживању жена. Развојне политике и програми у локалним заједницама треба да буду више засновани на потребама и потенцијалима сеоских жена. Ове жене треба да буду више укључене у креирање политика и програма како би њихови ефекти били снажнији.
- **Потребно је подстицати удруживање жена** у најразноврснијим формама. Предочена су позитивна искуства из Војводине у којој има регистрованих преко 400 удружења жена, а преко 300 је из сеоских области. Ова удружења стварају и негују важан социјални капитал који се може искористити приликом спровођења мера економског оснаживања и усмеравања жена према тржишним формама економских активности. Констатовано је да се ово удруживање најефикасније остварује онда када поред социјалног повезивања садржи и заједничку економску активност, било да је реч о печењу колача или о прављењу грнчарије и сл. Због тога је важно подстицати стварање и одржавање удружења жена, посебно у Централној Србији где су овакви облици организовања жена ретки, а социјални капитал сеоских жена низак.
- **Програми samozapošljavanja** Националне службе за запошљавање, као и програми подршке малим и средњим предузећима Агенција за развој МСП не обухватају жене

које желе да започну самосталан посао у области пољопривредне производње. Потребно је размотрити могућности да се ови програми прошире и на жене које имају идеје у области пољопривредне производње чиме би се подстакло аграрно предузетништво.

- **Потребно је подстицати** сеоски туризам који може представљати значајан сектор запошљавања жена а и допринети укупној диверсификацији руралне економије и руралном развоју.

III

ЗАКЉУЧЦИ - СЕСИЈА ЗАПОШЉАВАЊЕ ЖЕНА ИЗ МАРГИНАЛИЗОВАНИХ ГРУПА

Координаторка Лепојка Чаревић Митановски, дипл правница

Радна група је по саставу била малобројна јер није изазвала претерану заинтересованост учесника и учесница Конференције. Но, без обзира на бројност, у врло живом разговору, размењени су ставови и мишљења о проблему ниског процента запошљивости жена из маргинализованих група. На почетку дискусије прво су дефинисане све маргинализоване групе, па од њих изабране три које су, по свим законским регулативама најугроженије.

То су:

жене ромске националности,
жене са инвалидитетом и
жене преко 40 година старости.

Узроке незапослености ових жена, Радна група је видела у следећем:

стереотипи, предрасуде, дискриминација, све врсте баријера (архитектонске, културолошке, институционалне, комуникацијске...), ниска образовна структура и неконкурентност на тржишту, недовољне стимулативне мере за запошљавање (све мере Националне службе за запошљавање нису родно осетљиве; постоји Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом који уопште не препознаје тежу запошљивост жена са инвалидитетом...), недоступни програми преквалификације и доквалфикације или било које друге врсте бесплатних признатих обука, недостатак опште друштвене свести о положају и потребама жена из маргинализованих група...

Закључци и препоруке ове радне групе односе на: будуће активности Управе за родну равноправност, на активности других институција система који би у будућности могли да допринесу бољој запошљивости жена из ове три маргинализоване групе.

Препоруке Управи за родну равноправност:

- Покренути кампању о запошљавању жена из маргинализованих група, која ће подићи свест не само будућих послодаваца, већ и шире друштвене јавности о позитивним примерима запослених жена;
- Финансирати само „исплативе“ пројекте које могу довести до квалитативних и системских промена у правцу повећања броја запослених жена из маргинализованих група;
- Покренути иницијативу за доношење локалних планова акције за запошљавање жена из маргинализованих група;
- Установити институцију „Годишња награда за послодавце“ који запосле највећи број жена из маргинализованих група.

За Националну службу за запошљавање:

- Организовати сет доступних и „обавезујућих“ обука (ко их са успехом положи да има већ обезбеђену могућност да се запосли);
- Креирати пакет стимулативних мера (са пореским олакшицама) за запошљавање жена из маргинализованих група, са јасном дефинисаном процедуром и са што је могуће мање бирократизованим начином.

За Министарство (надлежно за запошљавање):

- Покренути измену законске регулативе која се односи на одређене пореске олакшице за послодавце који запошљавају или ће запошљавати жене из маргинализованих група;
- Покренути измену законске регулативе која се односи на повећање казних мера због кршења Закона о равноправности полова и Закона о забрани дискриминације;
- Спровести инспекцијских надзор над послодавцима који су у последње 3 године користили стимулативне мере запошљавања.
- Неопходност доношења Закона о социјалном предузетништву
- Подвучена улога медија као кључног фактора у побољшававању општег положаја маргинализованих група жена па и у запошљавању

IV

ЗАКЉУЧЦИ - СЕСИЈА ЖЕНЕ У ИНФОРМАЦИОНО-КОМУНИКАЦИОНИМ ТЕХНОЛОГИЈАМА

Координаторка Светлана Попов, дипл.инж.

Имајући на уму да се Конференција одржава у циљу давања доприноса остваривању стварне равноправности жена и мушкараца и спровођењу политике једнаких могућности на свим нивоима у Републици Србији, а са посебним фокусом на унапређивање економског положаја жена, Четврта радна група, која се бавила оснаживањем конкурентности жена у информационо- комуникационим технологијама и на тржишту рада, обавила је успешно задатак.

Резултат активног учешћа присутних огледа се у предложеним циљевима (презентација циљева дата у прилогу), који би се могли груписати у следећим препорукама:

Жене за ИКТ

- Увести квоте за заступљеност жена у регулаторним телима у ИКТ области, како би женски поглед на снагу, утицај и друштвени значај ИКТ у борби против сиромаштва, незапослености, насиља, расизма, дискриминације, а ради учвршћивања економског раста и консолидације демократије, добио доминантнију позицију.
- Повећати број жена на највишим позицијама одлучивања у ИКТ области, што ће значајно допринети успешнијем развоју самог сектора, а такође и појачати подршку за употребу ИКТ за економско оснаживање жена.
- Стимулисати и промовисти све активности које поспешују одлуке девојака (жена) да поље њихове креативности и рада буде у ИКТ. Тиме ће се попунити недостатак стручњака у ИКТ области, а више жена ће добити шансу да ради у најпрофитабилнијем сектору на висококвалитетним и добро плаћеним пословима.
- Елиминација предрасуда које спутавају девојчице, девојке и жене да се професионално усавршавају у области ИКТ-а, а отвориће пут професионалном усавршавању девојака у ИКТ области, што ће као позитивну последицу имати и

њихово будуће укључивање у послове у ИКТ области и напредовање ка позицијама одлучивања.

ИКТ за жене

- Субвенционирати прикључке за интернет за сиромашне руралне крајеве, како би се право на брз и једноставан приступ интернету, као признато основно људско право, остварило. Наравно, предуслов је постојање ИКТ инфраструктуре и интернет приступа у руралним подручјима.
- Укључивање жена, без обзира на године старости, место становања и социјални миље коме припадају, у што више обука како би стварно овладале ИК вештинама, јер би им се тиме пружила већа конкурентност и мобилност на тржишту рада, као и повећало самопоуздање.
- Посебан фокус да се стави на вишеструко дискриминисане жене и рањиве групе. Више обуке уз обезбеђивање софтвера који би им омогућио превазилажење личних хендикепа.
- Повећати број жена у управљачким структурама у самим медијима, како би осетљивост медија на праве проблеме жена у друштву, а тиме и тему ИКТ за жене, више и боље осветљавали и жене храбриле за савладавање нових вештина.
- Унапредити тимски рад и међусекторску сарадњу (успоставити савез) између државног сектора (владе), цивилног друштва, пословног сектора (бизниса) и међународних организација за спровођење ефикасне и одрживе ИКТ политике и програме која доприносе једнакости полова и социјалној једнакости.

Есенцијално је да се у реализацији ових циљева (преорука) обезбеди упорност и континуитет. У том смислу циљеви могу да се разликују по временској актуелности, али не по значају.